

УДК 338.439:339.9+338.439.64(477)

*І.Г. КИРИЛЕНКО, доктор економічних наук, професор,
член-кореспондент НААН
В.Є. ІВЧЕНКО, кандидат економічних наук
В.В. ДЕМ'ЯНЧУК, кандидат сільськогосподарських наук*

Основні тенденції розвитку світового продовольчого ринку та виробництво продовольства в Україні

Мета статті - вивчити поточний стан виробництва та світової торгівлі за наступними основними видами сільськогосподарської продукції: зерна пшениці та кукурудзи, рослинних олій, цукру, яловичини, свинини, м'яса птиці, вершкового масла, сирів, сухого незбираного та знежиреного молока, а також участь України у їх світовому виробництві та світовій торгівлі.

Методика дослідження. Дослідження базується на використанні системного підходу до оцінки перебігу ситуацій, що виникали на світовому продовольчому ринку протягом певного історичного періоду, історичного та аналітичного методів під час формування та аналізу матеріалів дослідження, а також порівняльного методу для оцінки його результатів.

Результати дослідження. Визначено, що лідерами світової торгівлі зазначеними видами сільськогосподарської продукції виступають ЄС та США, а в окремих сегментах світового продовольчого ринку вагомі позиції займають Бразилія (зерно кукурудзи, цукор, яловичина, свинина, м'ясо птиці), Аргентина (зерно кукурудзи, рослинні олії), Індія (зерно пшениці, цукор), Україна (зерно пшениці та кукурудзи, рослинні олії), Австралія (зерно пшениці, цукор, яловичина), Канада (рослинні олії, свинина), Малайзія (рослинні олії), Нова Зеландія (яловичина, вершкове масло, сири, сухе незбиране та знежирене молоко). Відзначено, що Україна перебуває лише на початковому етапі реального входження у світовий продовольчий ринок. Так, у вітчизняному експорті продовольства переважає сировинна складова або продукція з незначною доданою вартістю (зернові, рослинні олії, цукор тощо), а експорт готової продукції харчування не набув суттєвих обсягів. При цьому експорт продовольства відбувається на фоні істотного зниження внутрішнього споживання основних видів продовольства, що призвело до різкого зменшення основних продовольчих фондів, обсяги яких нині мають мінімально допустимі для продовольчої безпеки населення України розміри, внаслідок чого певна частина населення країни може потерпати від недостатності харчування.

Елементи наукової новизни. Встановлено, що Україна знаходиться на наступних позиціях на світовому продовольчому ринку - стосовно зерна пшениці (3,6% світового виробництва та 9,6% світової торгівлі), зерна кукурудзи (2,3 та 12,4%), рослинних олій (3 та 6,8%), цукру (1,2 та 1,6%), м'яса птиці (1 та 2,1%), вершкового масла (1 та 3,5%), сухого знежиреного молока (2,5 та 1,4%). Очікується, що наприкінці поточного десятиліття Україна забезпечуватиме до 10% світового експорту зерна пшениці, до 14% світових поставок зерна кукурудзи та 8,5% ринку рослинних олій, 2,6% ринку вершкового масла та 1,7% ринку м'яса птиці, 1% ринків цукру та сухого знежиреного молока.

Практична значущість. За результатами дослідження надані пропозиції щодо розроблення заходів у частині продовольчої безпеки в Україні та нарощування її участі у світовій торгівлі продовольством. Табл.: 1. Рис.: 2. Бібліогр.: 12.

Ключові слова: світовий продовольчий ринок; експорт; імпорт; сільськогосподарська продукція; додана вартість; харчова продукція.

Кириленко Іван Григорович - доктор економічних наук, професор, член-кореспондент НААН, заступник голови Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти (м. Київ, вул. Садова, 3)

E-mail: Kyrylenko.Ivan@rada.gov.ua

Івченко Вадим Євгенович - кандидат економічних наук, заступник голови Комітету Верховної Ради України з питань аграрної політики та земельних відносин (м. Київ, вул. Садова, 3)

E-mail: Ivchenko.Vadym@rada.gov.ua

Дем'янчук Володимир Віталійович - кандидат сільськогосподарських наук, помічник-консультант народного депутата України, Верховна Рада України (м. Київ, вул. Садова, 3)

E-mail: v.demyanchuk@gmail.com

Постановка проблеми. Як і в усьому світі, питання виробництва продовольства в Україні є визначальними для продовольчої

безпеки держави та подальшого забезпечення соціальної стабільності її громадянського суспільства.

Оптимізація використання наявного в Україні аграрного потенціалу та успішне просування вітчизняної аграрної продукції і си-

ровини на світовий ринок є також вагомими економічними та політичними факторами подальшого становлення нашої держави в новітній системі міжнародних політичних та економічних відносин, яка на сьогодні достатньо суттєво змінюється.

Насамперед ці зміни пов'язані з посиленням відцентрових тенденцій у політиці держав з розвинутою економікою, що, у свою чергу, підвищує вірогідність нарощування кризових явищ у світовій економіці та зумовлює певне загострення економічної конкуренції, зокрема й на світових продовольчих ринках. На даний час висловлюється занепокоєння щодо високої вірогідності посилення протекціонізму в політиці країн - провідних учасників світового ринку, в тому числі і продовольчого. Тому питання розроблення та якнайшвидшого впровадження сучасної державної стратегії трансформації вітчизняної економіки, спрямованої на пріоритетний інноваційний розвиток ключових галузей, набуває надзвичайної актуальності.

Слід також відзначити, що в частині аграрної сфери пріоритети політики держави мають полягати у якнайповнішому забезпеченні населення країни якісними продуктами харчування власного виробництва відповідно до кращих стандартів продовольчої безпеки економічно розвинених держав.

І саме ця теза повинна бути визначальною при формуванні державної галузевої політики. На думку авторів, успішна реалізація зазначеного має базуватися на забезпеченні раціонального використання та ефективного відтворення наявних в Україні, зокрема у вітчизняному агропромисловому комплексі, природних, технічних, технологічних та інтелектуальних ресурсів і впровадженні збалансованої, прогнозованої та економічно мотивованої ефективної державної політики щодо участі нашої держави у світовому продовольчому ринку. Важливо підкреслити, що саме реалізація таких завдань на тривалу перспективу буде визначати ефективність забезпечення продовольчої безпеки держави, суспільну стабільність та виходить на найвищий рівень стратегічних завдань державної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку світового продовольчого ринку та особливості становлення вітчизняного ринку аграрної продукції достатньо детально висвітлені в наукових працях В.І. Власова [1], Т.О. Зінчук [3], С.М. Кваші,

С.О. Григор'єва [4], І.І. Лукінова [6], Ю.О. Лупенка [8], П.Т. Саблука [7]. Разом із тим достатньо складні процеси, які відбуваються на світовому та вітчизняному продовольчому ринку, вимагають постійної уваги та зумовлюють необхідність додаткових досліджень можливих ситуацій щодо їх перебігу. Про це також свідчать результати іншого дослідження щодо забезпечення продовольчої безпеки держави з урахуванням наявних змін у частині динаміки фондів споживання основних продуктів харчування населенням України та особливостей поточної експортної політики [5].

Крім того, треба врахувати, що згідно з останніми прогнозними висновками вчених у найближчі п'ять років на більшості території планети очікуються аномально високі температури, що, безумовно, позначиться на продуктивності тварин та врожайності в рослинництві. Нинішній рік це вже підтвердив - до 20% недобору зернових обраховують у Німеччині та Франції, ще раніше багатомільярдних збитків від ураганів зазнала Британія.

Ще тривожнішими є прогнози експертів стосовно загрози дефіциту якісної прісної води. Вже сьогодні не мають достатнього доступу до питної води майже 2 млрд осіб. У недалекій перспективі ця цифра сягне половини населення планети. І при цьому основними споживачами води є не люди, а сільське господарство та енергетика. Гостро відчують нестачу такого життєво важливого ресурсу вже у найближчі роки Індія, Китай, Індонезія, Пакистан. А вони - серед провідних виробників, експортерів та споживачів продовольства у світі і на них припадає майже половина населення планети.

Мета статті - вивчити поточний стан світового ринку продовольства в частині сучасного виробництва основних видів сільськогосподарської продукції у світі та Україні (зернових і олійних культур, цукру, м'яса та молочних продуктів), а також розглянути можливі сценарії розвитку ситуації щодо продовольчого ринку на коротко- та довгострокову перспективу. Крім цього, надати пропозиції для розроблення ефективної стратегії зовнішньоекономічної політики держави щодо участі України у світовому продовольчому ринку на засадах раціонального використання наявних економічних та природних ресурсів, зростання вітчизняної економіки з урахуванням особливостей сучасного розвитку сві-

тового продовольчого ринку. У процесі дослідження використано статистичні та аналітичні матеріали Державної служби статистики України [2], Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО) [9], Департаменту сільського господарства США [11], Європейської Комісії [12].

Виклад основних результатів дослідження. Відповідно до мети дослідження, на першому його етапі було проведено вивчення поточної (2017 р.) та очікуваної протягом наступного десятиріччя (2018-2027 рр.) ситуації щодо стану продовольчого ринку в частині досліджуваних товарів, визначено провідні їх виробники, експортери, імпортери, а також формалізовано оцінки частки України у їх світовому виробництві та, відповідно, її внеску до світової торгівлі.

Пшениця. Світове виробництво зерна пшениці у 2017/18 маркетинговому році (МР) визначено в обсязі 758,02 млн т, основні виробники - ЄС (151,68 млн т), Китай (129,77 млн т), Індія (98,51 млн т), Російська Федерація (84,99 млн т) та США (47,37 млн т), які разом виробляють 67,6% світових обсягів. При цьому частка України знаходиться на рівні 3,6% світового виробництва. Обсяги світової торгівлі зерном пшениці у 2017/18 МР становлять 183,24 млн т, головні експортери - Російська Федерація (42 млн т), ЄС (23,5 млн т), США (23,07 млн т), Україна (17,5 млн т) та Австралія (15,58 млн т), які забезпечують 66,4% світової торгівлі. Частка України у світовому експорті - 9,6%.

Протягом 2013/14 - 2017/18 маркетингових років виробництво пшениці в Україні зросло на 21,1%, експорт - у 1,8 раза, але внутрішнє споживання зменшилося на 13,9% [11].

За прогнозом ОЕСР - ФАО [10] протягом 2018-2027 рр. світове виробництво зерна пшениці може збільшитися на 10,3% (до 832,62 млн т), основними виробниками очікуються ЄС (164,44 млн т), Китай (133,28 млн т), Індія (112,06 млн т), Російська Федерація (83,88 млн т) та США (55,28 млн т), які формуватимуть 65,9% світового виробництва. Частка України становитиме 3,7%. Обсяги світової торгівлі за цей період зростуть до 198,67 млн т (на 11,2%), головні експортери - Російська Федерація (40,19 млн т), ЄС (34,94 млн т), США (26,39 млн т), Канада (21,98 млн т), Австралія (19,47 млн т) та Україна (19,43 млн т), які забезпечуватимуть 81,7% світових поста-

вок збіжжя. Частка України при цьому становитиме 9,8% [10].

Кукурудза. У 2017/18 МР у світі було вироблено 1033,3 млн т зерна кукурудзи, найбільші виробники - США (370,96 млн т), Китай (215,89 млн т), Бразилія (83 млн т), ЄС (62,28 млн т) та Аргентина (33 млн т), які разом виробляють 74% світових обсягів. Внесок України становить 2,3%. Обсяги світової торгівлі у 2017/18 МР склали 149,66 млн т, головні експортери - США (62 млн т), Бразилія (24,5 млн т), Аргентина (24 млн т), ПАР (18,5 млн т) та Україна (18,5 млн т), які спільно забезпечують 89,9% її світового експорту. Частка України у світовій торгівлі - 12,4%.

За період 2013/14 - 2017/18 МР виробництво кукурудзи в Україні знизилося на 21,9%, а експорт, відповідно, на 7,5%, при тому, що її внутрішнє споживання за цей період зменшилося більш як удвічі [11].

Протягом 2018-2027 рр. світове виробництво зерна кукурудзи, згідно з чинним прогнозом, зросте до 1201,7 млн т (на 10,6%), як основні виробники визначено США (389 млн т), Китай (250,63 млн т), ЄС (70,92 млн т), Індія (32,52 млн т) та Україна (30,54 млн т), що разом становлять 64,4% світового його виробництва. Частка України прогнозується на рівні 2,5 %. Світова торгівля зерном кукурудзи за 2018-2027 рр. зросте на 13,5% та у 2027 р. очікується в обсязі 157, 23 млн т. Основними експортерами будуть США (53,25 млн т), Бразилія (36,1 млн т), Аргентина (22,82 млн т) та Україна (21,76 млн т), які сформують 85,2% світового ринку зерна кукурудзи. Внесок України досягне 13,8% [10].

Рослинні олії. Світове виробництво рослинних олій у 2017/18 МР становило 197,35 млн т.

Тут найбільша питома вага припадає на пальмову (35,%), соєву (27,8%), ріпакову (14,4%) та соняшникову (9,3%) олії. Відповідно до оцінок Департаменту сільського господарства США, за результатами вказаного маркетингового періоду лідерами виробництва олій у світі є Індонезія (43,83 млн т), Китай (28,68 млн т), Малайзія (22,38 млн т), ЄС (18,88 млн т) та США (11,97 млн т), які забезпечили 63,7% світових обсягів. Частка України у цьому виробництві становить 3%. Світова торгівля рослинними оліями у 2017/18 МР визначена в обсязі 81,01 млн т, основні експортери - Індонезія (30,32 млн т),

Малайзія (18,65 млн т), Україна (5,49 млн т), Аргентина (4,74 млн т) та Канада (3,34 млн т), що становить 73,1% світового їх обігу. Частка України у світовому експорті рослинних олій - 6,8%.

Разом із тим Україна достатньо тривалий час є лідером світового виробництва соняшникової олії, протягом 2013/14 - 2017/18 МР її виробництво в Україні збільшилося на 23,8%, а експорт - на 25,6%. Це також супроводжувалося зростанням внутрішнього споживання соняшникової олії на 11,8% [11].

За оцінками ОЕСР-ФАО протягом 2018-2027 рр. виробництво рослинних олій може збільшитися на 16,1% (до 234,64 млн т), головними виробниками виступатимуть Індонезія (51,54 млн т), Китай (34,02 млн т), Малайзія (27,12 млн т), ЄС (16,14 млн т) та США (14,85 млн т), які формуватимуть 61,2% світового виробництва. Частка України у загальному виробництві може досягти 4%. Обсяги світової торгівлі рослинними оліями протягом 2018-2027 рр. зростуть на 18,4% (до 96,3 млн т), провідними експортерами визначаються Індонезія (35,76 млн т), Малайзія (21,2 млн т), Україна (8,16 млн т), Аргентина (7,6 млн т), Канада (3,48 млн т) та Російська Федерація (3,22 млн т), на які припадатиме 82,5% світової торгівлі. Частка України у світовій торгівлі рослинними оліями прогнозується на рівні 8,5% [10].

Цукор. Виробництво цукру в світі у 2017/18 МР визначено на рівні 191,81 млн т, основні виробники - Бразилія (38,87 млн т), Індія (32,44 млн т), ЄС (21,15 млн т), Таїланд (13,73 млн т), Китай (10,25 млн т) та США (8,39 млн т), які разом виробляють 65,1% світових обсягів. Частка України у світовому виробництві цукру у 2017 р. досягла 1,2%. Обсяги світової торгівлі у цьому маркетинговому році становили 63,08 млн т (головні експортери - Бразилія, Таїланд та Австралія - 65,6% світового експорту). Частка України серед експортерів цукру - 1,6%.

Слід окремо відзначити, що виробництво цукру в Україні протягом 2013/14-2017/18 МР збільшилося майже вдвічі, суттєво зріс його експорт (до 1 млн т) при зменшенні внутрішнього споживання на 26,9% [11].

Очікується, що протягом 2018-2027 рр. світове виробництво цукру зросте на 14,6% (до 204,72 млн т), основними виробниками очікуються Бразилія, Індія, ЄС, Китай, США, Пакистан, Російська Федерація та Мексика, сумарна продукція яких перевищує 65% сві-

тових обсягів. Внесок України може становити 1,1% світового виробництва. При цьому як провідні експортери виступатимуть Бразилія, Таїланд, Австралія, ЄС, Мексика, Індія, сумарний обсяг поставок яких може становити 75,7% світової торгівлі. Частка України серед експортерів цукру може бути на рівні 0,98% [10].

Виробництво м'яса. За даними ФАО [9] у 2017 р. загальне виробництво м'яса становило 330,4 млн т, з найбільшою його часткою м'яса птиці (36,5%) та свинини (35,9%). Дещо інша ситуація щодо його світового ринку: м'ясо птиці - 40,1%, яловичина - 31,2%, свинина - 25,1%. Найбільшими виробниками м'яса є Китай (85,8 млн т), ЄС (47,9 млн т), США (45,8 млн т) та Бразилія (27,1 млн т), які забезпечують 62,5% його світового виробництва. В той же час як основні експортери виступають США (7,7 млн т), Бразилія (7,02 млн т), ЄС (4,8 млн т), Австралія (1,905 млн т), Канада (1,897 млн т) та Індія (1,736 млн т), разом - 76,7% світового ринку м'яса. Частка України серед експортерів м'яса не перевищує 1%.

Стосовно яловичини та телятини, то у 2017 р. її світове виробництво становило 70,76 млн т. У цьому сегменті м'ясного ринку основними лідерами є США, Бразилія, ЄС, Китай, Індія, Аргентина, Австралія, Мексика та Пакистан (68,6% світового обсягу). Частка України не перевищує 0,5% [9]. Світова торгівля яловичиною у 2017 р. визначена в обсязі 10,18 млн т, провідні експортери - Бразилія, Індія, США, Австралія, Нова Зеландія та ЄС (73% світового експорту). Частка України - 0,5%.

Слід зазначити, що протягом 2013-2017 рр. виробництво яловичини в Україні зменшилося на 14%, при тому що обсяги його експорту за цей період зросли в 1,8 раза, але його внутрішнє споживання зменшилося на 21,8% [11].

Очікується, що протягом 2018-2027 рр. світове виробництво яловичини зросте до 79,3 млн т (на 10,6%). При цьому як провідні виробники визначені США, Бразилія, Китай, ЄС, Аргентина, Австралія та Індія (62,5% світових обсягів), частка України - 0,5%. Обсяги світового експорту за цей період можливо збільшаться на 12,4% (до 12,8 млн т). За чинним прогнозом основними експортерами яловичини у 2027 р. будуть Бразилія, Австралія, Індія та США, які забезпечуватимуть 63% обсягів світової торгівлі. Частка України

серед експортерів у 2027 р. прогнозується на рівні 0,13% [10].

Обсяги світового виробництва свинини у 2017 р. оцінюються у 118,7 млн т. Основні виробники - Китай (54,3 млн т), ЄС (23,4 млн т) та США (11,6 млн т), які забезпечують 75,3% вищезазначених обсягів. Внесок України у світове її виробництво - 0,5%. При цьому світовий експорт свинини досяг 8,2 млн т, основні експортери - ЄС, США, Канада, Бразилія (90,4% світового ринку), частка України - 0,07% [9].

В Україні за 2013-2017 рр. виробництво свинини зменшилося на 11,8%, практично не змінювалися показники експорту, а також на 30% зменшилося її внутрішнє споживання [11].

Протягом 2018-2027 рр. прогнозується зростання виробництва свинини у світі на 8,5% (до 130,93 млн т), основні виробники - Китай (59,43 млн т), ЄС (23,3 млн т) та США (12,95 млн т), які забезпечать 73,1% світового виробництва. Внесок України становитиме 0,6%. Обсяги світової торгівлі можуть збільшитися на 6,1% (до 8,64 млн т), головні постачальники - США, ЄС та Канада (80% світового експорту). Частка України не перевищуватиме 0,07% [11].

Світове виробництво м'яса птиці у 2017 р. визначається в обсязі 120,52 млн т. Основні виробники - США (21,998 млн т), Китай (17,66 млн т), ЄС (14,63 млн т) та Бразилія (13,64 млн т), які формують 56,3% світових обсягів. Частка України у світовому виробництві м'яса птиці - 1%. Світова торгівля м'ясом птиці у 2017 р. становила 13,1 млн т, провідні експортери - Бразилія, США, ЄС та Таїланд (81,24% світового експорту). Частка України - 2,1% [9].

Протягом 2013-2017 рр. виробництво м'яса птиці в Україні збільшилося на 10,7%, обсяги експорту - у 1,8 раза, а його внутрішнє споживання - на 2,7% [11].

За період 2018-2027 рр. прогнозується зростання світового виробництва м'яса птиці на 12,8% (до 139,02 млн т), основні виробники - США (23,8 млн т), Китай (22,93 млн т), Бразилія (15,58 млн т) та ЄС (15,35 млн т) - це 56% світових обсягів. Частка України - 0,9%. Обсяги його світового експорту зростуть до 15,82 млн т (на 20,5%), головні постачальники - Бразилія (5,298 млн т), США (4,37 млн т), ЄС (1,81 млн т), Таїланд (1,3 млн т), разом - 80,8% цього ринку.

Внесок України у світову торгівлю м'ясом птиці становитиме 1,7% [11].

Молоко та молочні продукти. За оцінками ФАО [9], світове виробництво молока та молочної продукції у 2017 р. становило 811,9 млн т (milk equivalent - т.е.). Серед провідних виробників молочної продукції - Індія, ЄС, США, Китай та Пакистан, які забезпечують 62,8% її світового виробництва. Світове виробництво молока та молочних продуктів продовжує зростати - у 2018 р. очікується його збільшення до 828,5 млн т (на 2%), при тому що, за розрахунками експертів ОЕСР - ФАО [10], у 2027 р. загальні обсяги виробництва можуть досягти 993,6 млн т (на 22,4% порівняно з 2017 р.). Варто зауважити, що обсяги експорту молочної продукції з України за вищезгаданими оцінками у 2017 р. не перевищували 816 тис. т, у 2018 р. прогнозується певне їх зменшення (до 798 тис. т, або 2,2%), а в цілому частка України у світовій торгівлі молочною продукцією нині не перевищує 1%.

Виробництво вершкового масла у світі в 2017 р. перевищило 11,2 млн т [10], в Україні обсяги його виробництва становили 108 тис. т [2]. На даний час провідними виробниками вершкового масла у світі є Індія, ЄС та США, які разом у 2017 р. виробили 76,6% його світового обсягу, частка України - 0,96%. Світова торгівля вершковим маслом у 2017 р. становила 855 тис. т, основні експортери - Нова Зеландія, ЄС, Республіка Білорусь та США (84,3% світового експорту), частка України - 3,5% [9].

Протягом 2013-2017 рр. виробництво вершкового масла в Україні збільшилося на 15,1%, обсяги експорту зросли у 9,3 раза, тоді як його внутрішнє споживання знизилося на 19% [11].

За прогнозами ОЕСР-ФАО, протягом 2018-2027 рр. виробництво вершкового масла зросте на 21,1% (до 14,06 млн т), провідними виробниками визначені Індія, ЄС, Пакистан, США та Нова Зеландія (81,4% світових обсягів), частка України - 0,9%. Протягом наступного десятиріччя обсяги світової торгівлі вершковим маслом можуть збільшитися до 1,08 млн т (на 15%), провідними його експортерами визначаються ЄС та Нова Зеландія (74% ринку) при тому, що частка України у світовій торгівлі вершковим маслом становитиме 2,6% [10].

Світове виробництво сирів у 2017 р. оцінювалося в обсязі 23,18 млн т, провідні си-

ровари - ЄС та США (67,4% світових обсягів), частка України - 0,8%. Обсяги світової торгівлі сирами у 2017 р. становили 2,54 млн т, провідні позиції на ринку займали ЄС, США та Нова Зеландія (60% світового експорту), частка України не перевищувала 0,4% [9 – 11]. Прогнозується збільшення світового виробництва сирів за період 2018-2027 рр. на 11,8% (до 26,5 млн т). При цьому провідними виробниками визначаються ЄС, США та Бразилія (70,5% світових обсягів), частка України - 0,5%. Обсяги світової торгівлі сирами за 2018-2017 рр. зростуть на 17,3% (до 3,04 млн т), основні експортери - ЄС, США та Нова Зеландія (65% світової торгівлі), частка України - 0,1% [10].

В Україні виробництво сирів протягом 2013-2017 рр. зменшилося на 24,3%, при тому що обсяги їх експорту знизилися у 5,9 раза, а їх внутрішнє споживання за цей період зменшилося на 5,5% [11].

Отже, проведені дослідження свідчать, що світова торгівля продовольством буде і надалі зосереджена навколо стабільних груп ключових країн-постачальників. Так, серед світових експортерів чільне місце посідають ЄС, США, Канада, Бразилія, Австралія, Нова Зеландія, на які припадає найбільша частина поставок на світовий продовольчий ринок. За таких умов зовсім незначна кількість країн, до якої належать країни з найбільш розвиненими економіками, і на наступне десятиріччя очікувано контролюватимуть світовий продовольчий ринок.

При цьому експерти ОЕСР-ФАО відзначають, що на цей період присутність України на зернових ринках буде зберігатися. Очікується, що частка вітчизняного зерна пшениці у світовій торгівлі у 2027 р. становитиме майже 10%, а зерна кукурудзи - до 14%, або відповідно 19,43 та 21,76 млн т. Також прогнозується збільшення участі України у світовій торгівлі в сегменті рослинних олій - від 6,8 до 8,5%. За вищезгаданими прогнозами експорт рослинної олії з України (переважно соняшникової) протягом 2018-2027 рр. повинен збільшитися до 8,16 млн т, або на 50%.

У той же час Україна не розглядається як вагомий учасник світового продовольчого ринку в частині виробництва яловичини, свинини, сирів, сухого незбираного та знежиреного молока, адже частка вітчизняного експорту цих товарів вже тривалий час не перевищує 1% світової торгівлі.

Разом із тим протягом останнього часу певні перспективи на світовому продовольчому ринку отримали вітчизняне м'ясо птиці та вершкове масло, частка яких у світовій торгівлі продовольством у 2017 р. становила 2,1 та 3,5% відповідно.

Звідси можна стверджувати, що Україна, незважаючи на достатньо суттєвий термін її незалежності, нині перебуває лише на початковому етапі входження у світовий продовольчий ринок, адже у вітчизняному експорті продовольства переважає сировинна складова або продукція з незначною доданою вартістю (зернові, рослинні олії, цукор тощо), а експорт готової продукції харчування не набув суттєвих обсягів.

При цьому як суттєвий чинник ситуації, що склалася, слід вказати відсутність системного бачення стратегії економічного розвитку держави, найважливішою складовою якої виступає стабільне забезпечення продовольчої безпеки держави, поточної та перспективної зовнішньоекономічної політики, в тому числі і щодо участі у світовому продовольчому ринку.

Крім того, протягом останніх чотирьох років експорт основних вітчизняних сільськогосподарських товарів має суто комерційний приватний характер та залежить головним чином від поточної кон'юнктури взаємовідносин між окремими міжнародними трейдерськими формуваннями. Це не створює будь-яких економічних мотивацій для розвитку аграрного підприємництва та в цілому негативно впливає на результати використання таких стратегічно важливих активів, як земельні та водні ресурси, які є найбільшим природним надбанням народу України. З іншого боку, зменшення внутрішнього споживання основних вітчизняних продовольчих товарів створює глобальну загрозу здоров'ю громадян України.

Так, результати проведених досліджень чітко показують, що протягом 2013-2017 рр. в Україні у більшості напрямів зростання обсягів виробництва продукції супроводжувалося збільшенням експорту та зменшенням обсягів внутрішнього споживання. При зростанні виробництва зерна пшениці на 21,1% відбулося збільшення обсягів експорту в 1,8 раза та зниження його внутрішнього споживання на 13,9%. Аналогічний перебіг вищезгаданого сценарію спостерігався щодо виробництва цукру (збільшення виробництва вдвічі, суттєве зростання експорту та змен-

шення його внутрішнього споживання на 26,9%), вершкового масла (15,1%, 9,3 раза та 19% відповідно), сухого знежиреного молока (5,8%, 2,4 раза, 1,6 раза). Навіть при зменшенні виробництва зерна кукурудзи (на 21,9%) відбувалося певне зниження обсягів експорту (на 7,%), але внутрішнє його споживання за цей час зменшилося вдвічі. Сценарій, аналогічний зазначеному, спостерігався щодо виробництва сирів в Україні - відповідно 24,3%, 5,9 раза, 5,5%. І лише виробництво соняшникової олії, а також м'яса птиці в країні відбувалося за більш помірним сценарієм - збільшення виробництва передувало зростанню обсягів експорту, що сприяло певному збільшенню внутрішнього споживання - відповідно по олії: 23,8%, 25,6%, 11,8% та м'ясу птиці 10,7%, 1,8 раза, 2,7%. Стосовно виробництва яловичини та сухого незбираного молока, то у цьому випадку зниження обсягів виробництва не зупинило зростання експорту та супроводжувалося зменшенням обсягів їх внутрішнього споживання - 14%, 1,8 раза, 21,8% та 2 рази, 4 рази і 10 разів відповідно. Щодо виробництва свинини в Україні - зменшення обсягів

виробництва у 2017 р. за незначного експорту супроводжувалося зменшенням обсягів її внутрішнього споживання, що може мати наслідком збільшення обсягів імпорту свинини в Україну в наступні роки.

Про відсутність обґрунтованої стратегії економічного розвитку держави в частині її участі у світовому продовольчому ринку свідчить аналіз динаміки торгівлі сільськогосподарською продукцією між ЄС та Україною протягом 2013-2017 рр. За результатами 2017 р. серед торговельних партнерів ЄС у частині експорту аграрної продукції Україна посідає 9-те, в частині імпорту - 4-те місце. У 2017 р. ЄС експортувала товарів в Україну вартістю 1815 млн євро, імпортувала - на суму 5499 млн євро (рис. 1, 2). насамперед слід відзначити, що обсяги експорту сільськогосподарських товарів з ЄС в Україну протягом 2013-2017 рр. знизилися на 17,1%, а обсяги імпорту з України до ЄС - збільшилися в 1,4 раза. При цьому, обсяги поставок зернових культур з України до ЄС збільшилися на 15%, їстівних плодів та горіхів - у 1,7 раза, жирів та олій тваринного і рослинного походження - втричі.

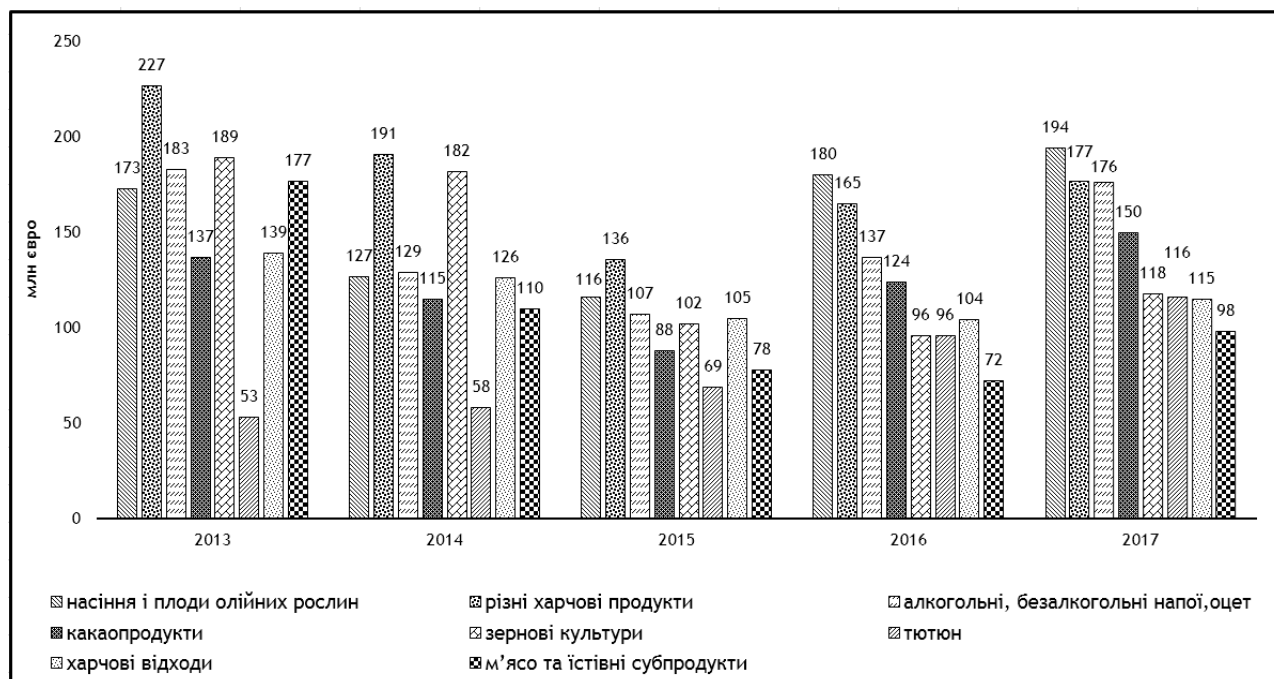
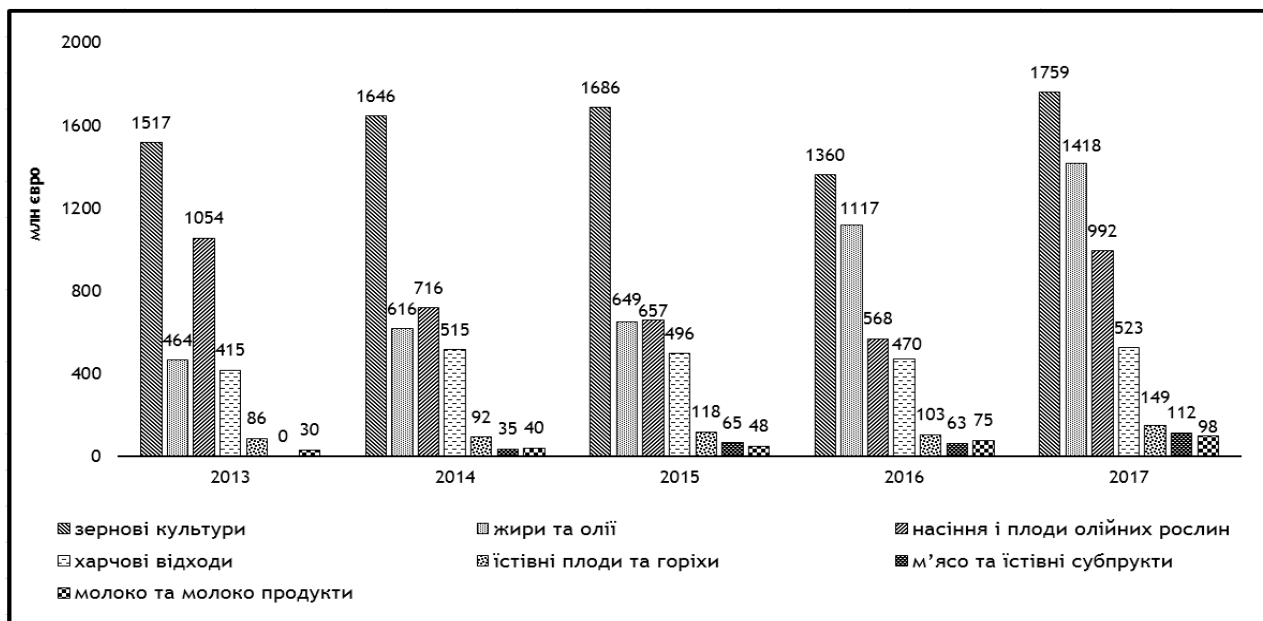

Рис. 1. Динаміка експорту аграрної продукції з ЄС до України протягом 2013-2017 рр.

Джерело: European Commission [12].

Загалом у 2017 р. до ЄС з України було завезено сільськогосподарської сировини вартістю 4612 млн євро (83,9% загальної вартості імпорту з України до ЄС), тваринних та рослинних жирів вартістю 1418 млн євро (25,8%). При цьому в Україну з ЄС поставле-

но насіння зернових культур вартістю 118 млн євро (6,5% вартості експорту з ЄС до України), насіння олійних культур - на 14 млн євро (10,7%), а також готової продукції вартістю 973 млн євро (53,6%).

2. Динаміка імпорту аграрної продукції з України до ЄС протягом 2013-2017 рр.

Джерело: European Commission [12].

Тобто, зважаючи на наведене вище, сутність торговельних відносин між Україною та ЄС головним чином полягає у постачанні в Україну з ЄС насіннєвого матеріалу, а також певних видів готової харчової продукції, з подальшим імпортом з України до ЄС зерна, насіння олійних культур та рослинних олій, при тому що поставки готової продукції з України до ЄС не перевищують 15% від загального обсягу в частині зазначеного.

Звідси можна стверджувати, що наявні між ЄС та Україною в частині торгівлі сільськогосподарською продукцією відносини не повною мірою підлягають кваліфікації їх як всеохоплюючої зони вільної торгівлі.

Безумовно, складні політичні та економічні умови, що сформувалися в Україні в 2014-2017 рр., негативно впливали як на

виробництво сільськогосподарської продукції, так і на результати зовнішньоекономічної діяльності держави, зокрема її участі у світовому продовольчому ринку. Очевидно, що в стані війни - інші пріоритети.

При цьому якнайбільше негативні впливи позначилися на експорті готових харчових продуктів (продукція з високою доданою вартістю). Інформація, наведена в таблиці, свідчить про суттєвий спад протягом 2013-2016 рр. показників експорту готових харчових продуктів - відповідно на 31,1 та 46,1%. Деяке зростання цих показників торік порівняно з 2016 р. (на 15,4 та 11,6% відповідно) може стати сигналом для поступового відновлення обсягів вітчизняного експорту готових харчових продуктів хоча б до рівня 2013 р.

Зовнішня торгівля України сільськогосподарською продукцією протягом 2013-2017 рр., млн дол. США

Рік	Експорт				Імпорт			
	Тваринницька продукція	Рослинницька продукція	Жири, олії	Харчові продукти	Тваринницька продукція	Рослинницька продукція	Жири, олії	Харчові продукти
2013	1084,1	8875,0	3507,1	3557,2	1892,1	2669,8	403,3	3218,8
2014	1014,5	8736,1	3822,0	3096,3	1124,1	2031,6	301,7	2601,8
2015	823,4	7971,5	3299,8	2468,4	548,2	1146,2	182,3	1608,8
2016	775,0	8093,7	3963,0	2450,1	626,3	1284,8	246,0	1734,0
2017	1108,8	9215,7	4605,4	2826,7	731,6	1368,0	266,6	1935,0

Джерело: Державна служба статистики України [2].

З цього можна виокремити головне: наведена інформація переконливо свідчить про переважно сировинний напрям експорту продукції вітчизняного агропромислового комплексу та достатньо високу питому вагу

імпорту готової харчової продукції в загальному обсязі імпорту продукції сільськогосподарства та харчової промисловості за досліджуваного періоду (39,3-46,2%),

про що зазначалося і в процесі аналізу торговельних відносин України та ЄС.

Наведені вище сценарії перебігу подій в ланцюгу «виробництво - експорт - внутрішнє споживання» показують, що зменшення внутрішнього споживання досліджуваних видів продукції спостерігалось у більшості випадків.

Найвпливовішими чинниками зменшення фондів споживання основних продуктів харчування населенням України протягом 2013-2017 рр. (фонд споживання м'яса та м'ясопродуктів зменшився на 13,9%, молока та молочних продуктів - 15,5, хлібних продуктів - 13,1, цукру - 23,5, олії - на 17,7%) стали суттєвий спад купівельної спроможності та реальне зменшення чисельності населення (тимчасовий виїзд кількох мільйонів українців на заробітки), що не фіксує офіційна статистика.

Висновки. Лідерами світової торгівлі продовольством є ЄС та США, а в окремих сегментах світового продовольчого ринку вагомі позиції займають Бразилія (зерно кукурудзи, цукор, яловичина, свинина, м'ясо птиці), Аргентина (зерно кукурудзи, рослинні олії) Індія (зерно пшениці, цукор), Україна (зерно пшениці та кукурудзи, рослинні олії), Австралія (зерно пшениці, цукор, яловичина), Канада (рослинні олії, свинина), Малайзія (рослинні олії), Нова Зеландія (яловичина, вершкове масло, сири, сухе незбиране та знежирене молоко).

Чинний прогноз експертів ОЕСР-ФАО на наступне десятиліття показує, що означені тенденції стосовно концентрації ключових позицій на світовому продовольчому ринку в достатньо невеликої кількості держав будуть зберігатися й надалі.

На даний час Україна має певні вагомі позиції на світовому продовольчому ринку в частині зерна пшениці (3,6% світового виробництва та 9,6% світової торгівлі), зерна кукурудзи (2,3 та 12,4%), рослинних олій (3 та 6,8%), цукру (1,2 та 1,6%), м'яса птиці (1 та 2,1%), вершкового масла (1 та 3,5%) та сухого знежиреного молока (2,5 та 1,4%). Очікується, що в найближчій перспективі Україна забезпечуватиме до 10% світового експорту зерна пшениці, до 14% світових поставок зерна кукурудзи і 8,5% ринку рослинних олій, 2,6% ринку вершкового масла і 1,7% ринку м'яса птиці, 1% ринків цукру та сухого знежиреного молока.

За результатами проведених досліджень, в Україні питання продовольчої безпеки держави та участі у світовому продовольчому ринку не набули системної реалізації як однієї із головних складових державної політики розвитку вітчизняної економіки, що мала б розробляти як законодавча, так і виконавча гілки влади. На сьогодні в Україні відсутня комплексна програма розвитку вітчизняної економіки на коротко-, середньо- та довгострокову перспективу. Як наслідок, участь України у світовому продовольчому ринку обмежується експортом вітчизняної сільськогосподарської сировини та незначних обсягів готової харчової продукції й не орієнтована на торгівлю продовольчими товарами з високою доданою вартістю.

Практично єдиним масштабним кроком України до її інтеграції у світову економічну систему була Угода про асоціацію з ЄС. Проте і до сьогодні вона не стала реальним підґрунтям для зростання вітчизняної економіки. При цьому Україна і для ЄС, і для інших партнерів по світовому продовольчому ринку залишається по суті полігоном для виробництва таких ресурсоемних продуктів, як зернові та олійні культури. Викликає занепокоєння й відсутність активних дій української сторони щодо приведення партнерських відносин з ЄС у стан взаємовигідного співробітництва. Також відсутні реальні успіхи щодо започаткування на засадах міждержавного співробітництва спільних проєктів, спрямованих на розширення світової торгівлі продовольчими товарами (зон вільної торгівлі тощо).

Для зміцнення позиції України у світовій торгівлі продовольством основним напрямом має стати значне нарощування обсягів експорту готової вітчизняної харчової продукції. При цьому потрібні невідкладні структурні реформи у сфері АПК, на що вказувалося раніше.

За недостатньої уваги з боку держави до цих питань розвиток торгівлі продовольством з багатьма країнами світу перейшов до управління ділових кіл. Останні, в тому числі і міжнародні трейдерські формування, вирішували ці питання ситуативно, залежно від поточної кон'юнктури, надаючи виключної уваги експорту сировинної продукції (зернових, олійних культур тощо). Це дозволяло одержувати надійний прибуток, не вимагаючи значних і довготривалих інвестицій. Також активізації експорту максима-

льно сприяла обвальна девальвація національної валюти протягом останніх років. Тобто виникла ситуація, за якої тривалого значного періоду часу експорт продукції збільшувався на фоні суттєвого зменшення внутрішнього споживання продовольства.

Отже, наведені дані свідчать: обсяги наявних основних продовольчих фондів вже знаходяться на рівні «порогових» для продовольчої безпеки України значень, а більша частина населення держави опинилася за межею достатності харчування.

На фоні очікуваного стрімкого зростання цін на основні продукти харчування, а також на енергоносії, подальшого знецінення гривні ситуація, що складається, має високі ризики щодо виникнення напруги у суспільстві та вимагає застосування невідкладних заходів соціального захисту населення. За участі незалежних представницьких і професійних формувань Урядом має бути якнайшвидше підготовлено та разом із парламентом впроваджено план подолання негативних тенденцій, що накопичуються у вітчизняній економіці та можуть вже незабаром перетвори-

тися на чинники системної кризи в країні. Насамперед це комплекс заходів із демонополізації в головних галузях, у тому числі в сільському господарстві, де «зелене світло» треба негайно вмикати для сотень тисяч сімейних ферм, підтримки малого і середнього бізнесу, а не агрохолдингів, створення швидко і незатратно мільйонів нових робочих місць, особливо на селі, таким чином забезпечуючи підвищення реальних доходів домогосподарств, а в перспективі - формування середнього класу.

Основою таких заходів має бути відпрацьоване владою та інститутами громадянського суспільства системне бачення подальшого розвитку вітчизняної економіки, в тому числі і щодо основних її складових, зокрема агропромислового сектору. При цьому продовольча безпека держави повинна бути визначена головним пріоритетом.

Усі перелічені питання вимагають формалізації на рівні законодавчих і виконавчих рішень та мають бути покладені в основу публічної і зрозумілої стратегії розвитку вітчизняної економіки.

Список бібліографічних посилань

1. Власов В. І. Глобальна продовольча проблема. Київ : Інститут аграрної економіки, 2001. 506 с.
2. Державна служба статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
3. Зінчук Т.О. Європейська інтеграція: проблеми адаптації аграрного сектора економіки : монографія. Житомир : ДВНЗ «Державний агроєкологічний університет», 2008. 384 с. URL : http://ir.znau.edu.ua/bitstream/123456789/3479/1/Eu_Integration_Zinchuk.pdf.
4. Кваша С. М., Григор'єв С. О. Сутність та особливості аграрного ринку. Вісник ОНУ ім. Мечникова. 2016. Т. 21. Вип. 8(50). URL : http://visnyk-onu.od.ua/journal/2016_21_8/13.pdf.
5. Кириленко І. Г., Івченко В. Є., Дем'янчук В. В. Продовольча безпека України в світлі сучасних тенденцій світової економіки. Економіка АПК. 2017. № 8. С. 5-14.
6. Лукінов І. І. Економічні трансформації (наприкінці ХХ ст). Київ : Інститут економіки НАНУ, 1997. 455 с. URL : <https://studfiles.net/preview/1098149/>.
7. Саблук П. Т., Білорус О. Г., Власов В. І. Глобалізація і продовольство : монографія. Київ : ННЦ ІАЕ, 2008. 632 с.
8. Формування глобального і регіонального ринків сільськогосподарської сировини та продовольства : монографія / [Ю. О. Лупенко, М. І. Пугачов, Духницький Б. В. та ін. ; за ред. Ю. О. Лупенка, М. І. Пугачова]. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2015. 320 с.
9. Food Outlook. Biannual Report on Global Food Markets. July 2018. /Food and Agriculture Organization. 2018. URL : <http://www.fao.org/3/CA0239EN/ca0239en.pdf>.
10. OECD/FAO (2018), OECD-FAO Agricultural Outlook 2018-2027, OECD Publishing, Paris/ Food and Agriculture Organization of the United Nations, Rome. 2018. URL : https://doi.org/10.1787/agr_outlook-2018-en.
11. United States Department of Agriculture, Foreign Agricultural Service. URL : <https://www.fas.usda.gov/>.
12. European Commission. Agriculture and Rural Development. URL : https://ec.europa.eu/agriculture/index_en.

References

1. Vlasov, V.I. (2001). *Hlobalna prodovolcha problema [Global food problem]*. Kyiv: Instytut ahrarnoi ekonomiky [In Ukrainian].
2. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistical Service of Ukraine]. Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua> [In Ukrainian].
3. Zinchuk, T.O. (2008). *Yevropeiska intehtatsiia: problemy adaptatsii ahrarnoho sektora ekonomiky : monohrafiia [European integration: problems of adaptation of the agrarian sector of the economy: monograph]*. Zhytomyr: DVNZ "Derzhavnyi ahroekolohichnyi universytet". Retrieved from: http://ir.znau.edu.ua/bitstream/123456789/3479/1/Eu_Integration_Zinchuk.pdf [In Ukrainian].
4. Kvasha, S.M. & Hryhoriev, S.O. (2016). Sutnist ta osoblyvosti ahrarnoho rynku [Essence and features of the agrarian market]. *Visnyk ONU im. Mechnykova*, Vol. 21, No. 8(50). Retrieved from: http://visnyk-onu.od.ua/journal/2016_21_8/13.pdf [In Ukrainian].
5. Kyrylenko, I.H., Ivchenko, V.Ye., & Demianchuk, V.V. (2017). Prodovolcha bezpeka Ukrainy v svitli suchasnykh tendentsii svitovoi ekonomiky [Food safety of Ukraine in the light of modern trends of the world economy]. *Ekonomika APK*, 8, pp. 5-14 [In Ukrainian].
6. Lukinov, I.I. (1997). *Ekonomichni transformatsii (naprykintsii KhKh st) [Economic transformations (at the end of XX century)]*. Kyiv: Instytut ekonomiky NANU. Retrieved from: <https://studfiles.net/preview/1098149> [In Ukrainian].
7. Sabluk, P.T, Bilorus, O.H., & Vlasov, V.I. (2008). *Hlobalizatsiia i prodovolstvo : monohrafiia [Globalization and food: monograph]*. Kyiv: NNTs IAE [In Ukrainian].
8. Lupenko, Yu.O., Puhachov, M.I., Dukhnytskyi, B.V., et al. (2015). *Formuvannia hlobalnoho i rehionalnoho rynkiv silskohospodarskoi syrovyny ta prodovolstva : monohrafiia [Formation of global and regional markets for agricultural raw materials and food: monograph]*. Yu.O. Lupenko & M.I. Puhachov (Eds.). Kyiv: NNTs "IAE" [In Ukrainian].
9. Food outlook. Biannual report on global food markets. (2018). *Food and Agriculture Organization*. Retrieved from: <http://www.fao.org/3/CA0239EN/ca0239en.pdf> [In English].

10. OECD-FAO *Agricultural Outlook 2018-2027*. (2018). Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations. Retrieved from: https://doi.org/10.1787/agr_outlook-2018-en [In English].

11. United States Department of Agriculture. Foreign Agricultural Service. Retrieved from: <https://www.fas.usda.gov> [In English].

12. Agriculture and Rural Development. *European Commission*. Retrieved from: https://ec.europa.eu/agriculture/index_en [In English].

Kyrylenko I.H., Ivchenko V.Ye., Demianchuk V.V. Main trends in the development of the world food market and food production in Ukraine

The purpose of the article is to investigate the current status of production and world trade following the main types of agricultural products, namely wheat and corn, vegetable oils, sugar, beef, pork, poultry, butter, cheese, whole milk powder, and skim milk powder. The level of Ukraine's participation in world production and world trade of these products has been also studied.

Research methods. The study is based on use of the systematic approach in evaluating the situations that have arisen in the world food market in the certain historical period. While forming and analyzing the research materials, we used historical and analytical methods, as well as a comparative method for evaluation of its results.

Research results. It has been determined that the leaders of the world trade in aforementioned types of agricultural products are the EU and the US. Significant positions in some segments of the world food market are occupied by Brazil (corn, sugar, beef, pork, and poultry), Argentina (corn grain, vegetable oils) India (wheat and sugar), Ukraine (wheat, corn and vegetable oils), Australia (wheat, sugar, and beef), Canada (vegetable oils and pork), Malaysia (vegetable oils), New Zealand (beef, butter, cheeses, and whole and skimmed milk powder). It has been noted that Ukraine is now only at the initial stage of real entry into the world food market, and in the domestic export of food raw materials or products with a small value added (grain, vegetable oils, sugar, etc.) predominate, and there are no large volumes export of finished food products. At the same time the food export takes place in contradiction with backdrop of a sharp decrease in domestic staple food consumption. This led to a sharp decrease in the basic food reserves, the volumes of which currently have an acceptable minimum for the food security of the Ukrainian population. Therefore, a certain part of the population of Ukraine can feel a lack of food.

Elements of scientific novelty. Ukraine currently holds the following positions in the global food market - in terms of wheat (3.6% of world production and 9.6% of world trade), corn (2.3% and 12.4%), vegetable oils (3% and 6.8%), sugar (1.2% and 1.6%), poultry meat (1% and 2.1%), butter (1% and 3.5%), and skimmed milk powder (2.5% and 1.4%). It is expected that at the end of this decade, Ukraine will provide up to 10% of world wheat exports, up to 14% of world supplies of corn and 8.5% of the vegetable oil market, 2.6% of the butter market and 1.7% of the poultry market, 1% of the sugar markets and skimmed milk powder.

Practical significance. Based on the results of the research, we prepared proposals for developing measures for food security in Ukraine and increasing its participation in the world food trade. Tabl.: 1. Figs.: 2. Refs.: 12.

Keywords: world food market; export; import; agricultural products; value added; food products.

Kyrylenko Ivan Hryhorovych - doctor of economic sciences, professor, corresponding member of NAAS, deputy head of the Committee of the Verkhovna Rada of Ukraine on Science and Education (3, Sadova st., Kyiv)

E-mail: Kyrylenko.Ivan@rada.gov.ua

Ivchenko Vadym Yevhenovych - candidate of economic sciences, deputy head of the Committee of the Verkhovna Rada of Ukraine on Agrarian Policy and Land Relations (3, Sadova st., Kyiv)

E-mail: Ivchenko.Vadym@rada.gov.ua

Demianchuk Volodymyr Vitaliiiovych - candidate of agricultural sciences, assistant-consultant of people's deputy of Ukraine, Verkhovna Rada of Ukraine (3, Sadova st., Kyiv)

E-mail: v.demyanchuk@gmail.com

Кириленко И.Г., Ивченко В.Е., Демьянчук В.В. Основные тенденции развития мирового продовольственного рынка и производство продовольствия в Украине

Цель статьи - изучить текущее состояние производства и мировой торговли по таким основным видам сельскохозяйственной продукции: зерна пшеницы и кукурузы, растительных масел, сахара, говядины, свинины, мяса птицы, сливочного масла, сыров, сухого цельного и обезжиренного молока, а также участие Украины в их мировом производстве и мировой торговле.

Методика исследования. Исследование базируется на использовании системного подхода к оценке ситуаций, которые возникали на мировом продовольственном рынке в течение определенного исторического периода, исторического и аналитического методов во время формирования и анализа материалов исследования, а также сравнительного метода для оценки его результатов.

Результаты исследования. Определено, что лидерами мировой торговли указанными видами сельскохозяйственной продукции выступают ЕС и США, а в отдельных сегментах мирового продовольственного рынка существенные позиции занимают Бразилия (зерно кукурузы, сахар, говядина, свинина, мясо птицы), Аргентина (зерно кукурузы, растительные масла), Индия (зерно пшеницы, сахар), Украина (зерно пшеницы и кукурузы, растительные масла), Австралия (зерно пшеницы, сахар, говядина), Канада (растительные масла, свинина), Малайзия (растительные масла), Новая Зеландия (говядина, сливочное масло, сыры, сухое цельное и обезжиренное молоко). Отмечено, что Украина находится лишь на начальном этапе реального вхождения в мировой продовольственный рынок. Так, в отечественном экспорте продовольствия преобладает сырьевая составляющая или продукция с невысокой добавленной стоимостью (зерновые, растительные масла, сахар и т.д.), а экспорт готовой продукции питания не имел существенных объемов. При этом экспорт продовольствия осуществляется на фоне существенного снижения внутреннего потребления основных видов продовольствия, что привело к резкому уменьшению основных продовольственных фондов, объемы которых сейчас имеют минимально допустимые для продовольственной безопасности населения Украины размеры, вследствие чего определенная часть населения страны может ощущать недостаток питания.

Элементы научной новизны. Установлено, что Украина находится на следующих позициях на мировом продовольственном рынке - относительно зерна пшеницы (3,6% мирового производства и 9,6% мировой торговли), зерна кукурузы (2,3 и 12,4%), растительных масел (3 и 6,8%), сахара (1,2 и 1,6%), мяса птицы (1 и 2,1%), сливочного масла (1 и 3,5%), сухого обезжи-

ренного молока (2,5 и 1,4%). Ожидается, что в конце текущего десятилетия Украина будет обеспечивать до 10% мирового экспорта зерна пшеницы, до 14% мировых поставок зерна кукурузы и 8,5% рынка растительных масел, 2,6% рынка сливочного масла и 1,7% рынка мяса птицы, 1% рынков сахара и сухого обезжиренного молока.

Практическая значимость. По результатам исследований представлены предложения по разработке мер в части продовольственной безопасности в Украине и наращивания ее участия в мировой торговле продовольствием. Табл.: 1. Илл.: 2. Библиогр.: 12.

Ключевые слова: мировой продовольственный рынок; экспорт; импорт; сельскохозяйственная продукция; добавленная стоимость; пищевая продукция.

Кириленко Иван Григорьевич - доктор экономических наук, профессор, член-корреспондент НААН, заместитель председателя Комитета Верховной Рады Украины по вопросам науки и образования (г. Киев, ул. Садовая, 3)

E-mail: Kyrylenko.Ivan@rada.gov.ua

Ивченко Вадим Евгеньевич - кандидат экономических наук, заместитель председателя Комитета Верховной Рады Украины по вопросам аграрной политики и земельных отношений (г. Киев, ул. Садовая, 3)

E-mail: Ivchenko.Vadym@rada.gov.ua

Демьянчук Владимир Витальевич - кандидат сельскохозяйственных наук, помощник-консультант народного депутата Украины, Верховная Рада Украины (г. Киев, ул. Садовая, 3)

E-mail: v.demyanchuk@gmail.com

Стаття надійшла до редакції 22.08.2018 р.

Фахове рецензування: 07.09.2018 р.

Бібліографічний опис для цитування :

Кириленко І. Г., Івченко В. Є., Дем'янчук В. В. Основні тенденції розвитку світового продовольчого ринку та виробництво продовольства в Україні. *Економіка АПК*. 2018. № 9. С. 34 – 45.

* * *

Новини АПК

Тарифні квоти на імпорт країнами ЄС на низку українських аграрних та харчових товарів на 2018 рік вичерпано

Станом на 21 вересня українські експортери використали обсяги тарифних квот на 100% для безмитного експорту до ринків ЄС на цілу низку українських товарів. Про це повідомила заступник Міністра аграрної політики та продовольства України з питань євроінтеграції Ольга Трофімцева.

«Найкращим підтвердженням того, що Угода про ЗВТ між Україною та ЄС працює, є постійне збільшення обсягів вітчизняного аграрного та харчового експорту на ринки країн ЄС. Вже традиційно українські експортери на 100% заповнили тарифні квоти на український мед, солод та пшеничну клейковину, оброблені томати, виноградний та яблучний сік, пшеницю, кукурудзу, вершкове масло», - підкреслила заступник Міністра.

За словами О. Трофімцевої також використано додаткові торговельні преференції, які були отримані в 2017 р., на кукурудзу, пшеницю м'яку, мед, та оброблені томати.

«На понад 85% використані обсяги тарифних квот на український крохмаль та на 99,4% на оброблений крохмаль, м'ясо птиці - на 75%, яйця та альбуміни - 53,7% , часник - 61,2%», - додала Ольга Трофімцева.

За її словами, поки що у повних обсягах залишаються невичерпаними Україною імпорتنі тарифні квоти ЄС на цукрові сиропи - 2000 т, гриби - 500 т, оброблену продукцію з масла - 250 т та ін. Заступник Міністра також відмітила, що деякі тарифні квоти залишаються невикористаними через об'єктивні причини, наприклад щодо баранини чи яловичини, для експорту яких Україна все ще очікує на відкриття ринку ЄС для вітчизняних виробників.

Прес-служба Мінагрополітики